

BOEKBESPREKING

Sterkens, Carl, en Christoph Hübenthal, red. 2023. *Zeven hoofdzonden en een paar deugden. Theologische inzichten voor het alledaagse leven.*

Nijmegen: Radboud University Press, pp. 231.
<https://doi.org/10.54195/QCMX7065>.

Rik Torfs*

Naar aanleiding van de honderdste verjaardag van de Radboud Universiteit verscheen dit merkwaardige boek. Merkwaardig, omdat het erg mooi is uitgegeven. Rode stoffen kaft met gouden letters, alsof die het verdampende katholicisme van de universiteit enigszins moet vergulden. Toch is er vooral de verrassende inhoud. *Theologische inzichten voor het alledaagse leven*, luidt de ondertitel. Wie nog met het beeld van het katholicisme van driekwart eeuw geleden in zijn hoofd zit, denkt dan meteen aan het ergste, aan moralisme van het zuiverste water. Starre regels, betuttelende inzichten, zwart-witdenken. Het tegendeel is waar. Voor moralisme moeten we eerder naar de seculiere samenleving kijken. Niet naar deze bundel, die bijdragen van twaalf Nijmeegse theologen bevat, veelal boeiend en goed geschreven.

En allesbehalve moralistisch dus, wat sommigen in een boek over hoofdzonden en deugden juist wel zouden verwachten. Hoe komt het dat zulks niet het geval is? Op alle terreinen schenken de artikelen ruimte aan complexiteit, ambivalentie en het eigen oordeel van ieder individu. Dat betekent vooreerst dat niet vanuit een of ander moraaltheologisch systeem wordt geredeneerd, vanuit een kloek ogend raster met een schijn van wetenschappelijkheid. Laatst las ik een interview met een moraal-filosoof die het over geld en bezit had. De expert kwam tot de conclusie dat een individu om ethische redenen over maximaal een miljoen euro mag beschikken en droeg daar allerlei argumenten voor aan. Die dodelijke precisie zal u in deze bundel niet terugvinden.

---

* Katholieke Universiteit Leuven.

Niet alleen vermijdt de bundel het gevaar van een theoretisch model waarin vervolgens de werkelijkheid wordt geprangd, hij laat ook een veelheid van stemmen aan het woord. Uit het Oude en Nieuwe Testament. Maar ook uit de filosofie en de kerkgeschiedenis, waarbij beroemde en minder beroemde denkers aan bod komen. Daarbij wordt de eigen Nijmeegse geschiedenis, met terecht vermaarde theologen als Edward Schillebeeckx en Piet Schoonenberg, niet over het hoofd gezien.

Simplismen worden vakkundig vermeden. Bijvoorbeeld: wat is zonde? Christoph Hübenenthal beschrijft de visie van Thomas van Aquino, volgens wie de zondigheid van de zonde in de vergissing van de rede bestaat. Thomas van Aquino beschouwt de wil immers als een samenspel van streefvermogen en rede, waarbij de vrijheid in het redelijke deel zit. Søren Kierkegaard ziet het anders. Voor hem is er pas sprake van zonde als de precieze kennis van het goede verbonden is met de vrije wil van het tegenovergestelde. Piet Schoonenberg verfijnt deze gedachte en brengt de paradox van de zonde naar voren. Enerzijds snijdt de zondaar zich willens en wetens af van God, onuitputtelijke bron van alle goedheid, en komt zo tot zelfvernietiging. Anderzijds doet hij dit juist vanuit een poging tot zelfbehoud in de vorm van een geïsoleerde entiteit.

Anders uitgedrukt, over het zondebegrip zelf bestaat een diepgaande discussie. Ze loopt over de eeuwen heen en vermijdt de armoede die de hedendaagse seculiere benadering van 'onze normen en waarden' kenmerkt. Veelal zonder verdere analyse worden ze als helder en duidelijk kenbaar beschouwd.

Ook wanneer het om de individuele hoofdzonden gaat, overheerst de nuance. Bijvoorbeeld in het stuk van Peter Nissen over woede. Hij beschrijft de opvatting van Johannes Cassianus (ca. 360-ca. 435) die de woede verwerpt als een zonde, een dodelijk vergif dat uit alle hoeken van de ziel moet worden verwijderd. Die benadering staat haaks op de hedendaagse seculiere opvatting die de woede prijst om haar authenticiteit en bovendien de instrumentele aanwending ervan als een gunstig teken van assertiviteit beschouwt. Tegen deze twee benaderingen stelt Nissen de opvatting van Benedictus van Nursia (480-547), die de werkelijkheid van de woede niet ontkent. Ze is er nu eenmaal. Maar, aldus Benedictus, de vraag is hoe je ermee omgaat. En daar gelden matiging, beheersing en geduld. Mensen verliezen hun vrijheid, heelheid en waarachtigheid wanneer ze hun woede de vrije loop laten. Daarin verschilt Benedictus duidelijk van vele van onze tijdgenoten, bij wie woede zulk een belangrijke plaats inneemt dat geen enkele ruimte overblijft voor barmhartigheid en vergeffenis. Die zouden immers van een gebrek aan respect voor de woede kunnen getuigen.

Het gevaar van de verabsolutering van het kwaad via radicale inzichten en concepten, ziet ook Carl Sterkens heel scherp wanneer hij in zijn stuk over hebzucht de veelheid van omstandigheden beschrijft. Mooi is de volgende passage: ‘Maar verwacht ook na een grondige studie geen loepzuiver beeld. En het is wanneer we van het denken moe zijn geworden, dat we vaak maar wat oordelen. Zouden we dat oordeel niet beter uitstellen, zeker het finale?’

Ook de andere artikelen bevatten talrijke waardevolle inzichten. Ik kan er in deze korte bijdrage niet op ingaan. Lees ze gewoon, zou ik zeggen. Wel nog een woord over het schitterende stuk dat Inigo Bocken schrijft over billijkheid, het vermogen om morele en juridische regels op de juiste manier toe te passen. Onze tijdgenoten zijn als de dood voor de interpretatieve speelruimte die de billijkheid met zich meebrengt. Waarom zouden mensen regels naar billijkheid mogen interpreteren, waardoor ruimte ontstaat voor misbruik en willekeur? In de moderniteit is het moeilijk, haast onmogelijk geworden om een interpretatie naar billijkheid theoretisch te verantwoorden. Daar slaagde Thomas van Aquino beter in. Hij verwijst naar de mens als een individuele persoon, in de zin van *imago Dei*. Daarom neemt hij deel aan Gods billijkheid, verdient hij vertrouwen, verkrijgt hij de waardigheid om fouten te maken in de marge rond de wet. Dat vind ik een prachtige gedachte, die in onze seculiere tijd geen acceptatie meer vindt, zodat het beginsel *dura lex, sed lex* de ruimte van de billijkheid heeft ingenomen. De vrees voor een mogelijke fout van wie naar billijkheid oordeelt, is zo groot dat er beter helemaal geen billijkheid is.

Ik kan dit boek alleen maar aanraden. Voor wie op een niet-moralistische manier wil nadenken over zonde en zondigheid, de moraal en haar grenzen – voor die lezers zeker. En wie de seculiere moraal van vandaag te strikt en te beklemmend vindt, treft in de veelzijdige religieuze benadering van deze bundel de nodige verlichting en verluchting aan.